



Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej  
Środowisko Wileńskie w Warszawie

Janusz Bohdanowicz



**7. B R Y G A D A  
W I L H E L M A  
A R M I A K R A J O W A  
O K R Ę G W I L E Ń S K I**

Wydanie II  
Warszawa 2008 r.

Opracował : Janusz Bohdanowicz „Czortek”  
Korekta Ewa Chyża-Dunowska

Materiały opisowe , portrety oraz fotografie  
z archiwum własnego.

Adres kontaktowy. Janusz Bohdanowicz  
02-647 Warszawa ul. Bachmacka Nr 4 m 66  
Tel. 22-854-05-23, kom. 662 -249-166  
E-mail: [janusz40@poczta.onet.pl](mailto:janusz40@poczta.onet.pl)  
Adres : **www.akwilno.pl**

## Spis treści.

1. Historia Brygady. Oprac. Janusz Bohdanowicz „Czortek”
2. Kalendarium działań bojowych.
3. Życiorys Komendanta.
4. Organizacja Brygady.
5. Fotografie.

## 1. Historia Brygady.

Rozkazem Komendy Okręgu Wileńskiego Armii Krajowej dnia 2 lutego 1944 roku, został powołany z konspiracji Oddział "Żuka". Dołączyli z Landwarowa, Trok, Czarnego Boru i Wilna, zdekonspirowani żołnierze siatki konspiracyjnej. Do Ropiej przybyli: mianowany na Komendanta powstającego Oddziału por. Wilhelm Tupikowski „Wilhelm”, por. Eugeniusz Szymaniak "Poraj", por. Makowski Wiesław "Wacław", dotychczasowy organizator siatki konspiracyjnej oraz obaj kierownicy I i III Ośrodków Dywersyjno Partyzanckich.

W obecności kpt. Jerzego Bronikowskiego "Czarny Jan" powołany został Oddział Partyzancki.

Sztab Oddziału mianowany przez Komendanta "Wilhelma" przedstawiał się następująco:

- por. Wiesław Makowski "Wacław" - zastępca Komendanta d/s operacyjnych,
- bosman Czerwiński Jan "Żuk"- adiutant i wywiad brygadowy oraz kontakty z Ośrodkami Dywersyjno Partyzanckimi,
- por. Eugeniusz Szymaniak "Poraj"- dowódca I tworzącego się plutonu.

Oprócz żołnierzy z byłego Oddziału "Żuka" dołączyli:

- Iwazkiewicz Wacław "Cichy" "Wacław",
- Cywiński Aleksander "Olek",
- Gwiazdziński Stanisław "Gwiazda",
- Zajączkowski Bolesław "Długi".

Nowy 20 osobowy Oddział Partyzancki rozpoczął swoją samodzielną działalność bojową. Pojawienie się, stałego Oddziału w bardzo znaczący sposób, ograniczyło prawie bezkarne napady bandyckie z Puszczy Rudnickiej na mieszkańców tych terenów.

W miesiącu lutym Oddział bardzo często zmienia miejsca zakwaterowania, a przedostające się do Puszczy wyolbrzymione wiadomości o nim, zapewniały bezpieczeństwo temu terenowi.

Oddział w tamtym okresie najczęściej kwaterował w : Skorbucianach, Sorok Tatarach, Ternianach, Gaju, Jurgielanach, Zwierzyńcu, Bolesławowie, Połukni, Gudelkach, Popiszkach, Świątnikach, Ropiejach, Mereszlanach nie przebywając dłużej niż dobę, w jednej miejscowości.

Uzbrojenie Oddziału było nadal nie wystarczające do podejmowania większych akcji bojowych. Przekazywanie przez ludność miejscową posiadanej broni nie zaspakajało potrzeb, wynikających z rozrastającego się stanu osobowego Oddziału. Magazyn broni w Ropiejach został wyczerpany.

Przeprowadzane ćwiczenia wojskowe, zaznajamianie żołnierzy z posiadanym uzbrojeniem, wykłady z taktyki, ciągłe przemarsze, konsolidują oddział.

Następuje formowanie nowych drużyn. Dnia 04.03.1944r. zgłasza się pełna drużyna w składzie 10 osobowym pod dowództwem Aleksandra Nowoszyńskiego "Alek" są oni z jednej miejscowości, Mereszłany. Drużyna ta prawie w nie

zmienionym składzie przetrwała przez cały okres działań zbrojnych oddziału, a następnie Brygady.

Do oddziału 06.03.1944 r. zostaje odkomenderowany por. Aleksander Dukszo "Wicher" i zostaje przez Komendanta "Wilhelma" mianowany na organizatora, a następnie dowódcę II plutonu. Stan oddziału osiąga w połowie marca 1944 r. około 70 żołnierzy.

Wszystkie służby wewnętrzne są już sformowane, zorganizowano sprawną sieć wywiadu i łączności, kierowaną przez adiutanta Komendanta Oddziału Jana Czerwińskiego "Żuk". Po odejściu księdza Józefa Preissera "Protazy" do 2. Zgrupowania Armii Krajowej mjr "Węgielnego", jego brat Antoni "Gerwazy" pełnił służbę duszpasterską w oddziale.

Napływ ochotników jest ograniczany brakiem wystarczającego uzbrojenia i trudnościami aprowizacyjnymi. Okoliczne wsie nie bardzo mogą zapewnić pełne wyżywienie dla tak dużego oddziału.

Mimo wielu trudności oddział krzepnie, powstaje stała służba medyczna z kilku łóżkowym szpitalem brygadowym w Bolesławowie, mająteczku Państwa Czernickich ze stałą obsługą pielęgniarską i opieką lekarską sprawowaną przez doktora Władysława Żemojtela "Znachor", "Biały Jan".

Represje okupantów zaczynają się nasilać, zostają powołane specjalne oddziały ochotnicze litewskie, przeznaczone do walki z rozrastającymi się oddziałami partyzanckimi Armii Krajowej. Wprowadzane są oddziały policji białoruskiej, formacje ukraińskie w służbie niemieckiej, obejmujące wyznaczone posterunki w większych wsiach i miasteczkach.

Przy szosach grodzieńskiej i lidzkiej, na obrzeżach lasów pojawiają się tablice ostrzegawcze z napisem w języku niemieckim: "ACHTUNG BANDITEN GEBIET". Napisy te wbrew zamierzeniom okupanta, spełniły wręcz odwrotną rolę, przekonywały ludność miejscową, że oddziały nazywane przez okupantów bandami, to zbrojne oddziały Armii Krajowej, że Polska na Wileńszczyźnie żyje i staje się coraz silniejsza.

04.04.1944 r. zostaje odkomenderowany z konspiracji I Ośrodka Dywersyjno Partyzanckiego do oddziału plut. pchor. Jerzy Dzierżyński "Szczęsny" i otrzymuje od komendanta polecenie formowania z napływających ochotników 3 plutonu, którego następnie zostaje dowódcą. Oddział coraz bardziej powiększa stan osobowy, który w końcu kwietnia osiąga ok. 110 żołnierzy. Sformowane są pełne dwa plutony trzy drużynowe i trzeci pluton, jeszcze z nie pełnymi stanami drużyn.

Z inicjatywy Sztabu Oddziału przygotowywane i przeprowadzane są akcje bojowe, wyniki których zasilają w broń i amunicję coraz bardziej rozrastający się oddział.

Wyznaczony dla Oddziału "Wilhelma" teren działań zostaje oczyszczony i przygotowany zgodnie z założeniami Komendy Okręgu Wileńskiego na ewentualne miejsce koncentracji przed i w czasie "Akcji Burza".

Obejmował on obszar o powierzchni ok. 20.000 hektarów zamkniętych od zachodu linią kolejową Wilno - Grodno, od południa dopływem Mereczanki rzeczką Solczą, od północy ograniczony kompleksem jezior Okmiana, Galwie, Skajście, od wschodu linią kolejową Wilno - Lida.

W miesiącu czerwcu zostaje powołany nowy Oddział Partyzancki por. Jerzego Rożałowskiego "Gozdawa", do którego zostaje odkomenderowanych kilku żołnierzy z Oddziału "Wilhelma" przemianowanego na 7. Brygadę Armii Krajowej Okręgu Wileńskiego. Następuje kolejna reorganizacja w wyniku której, por. Adolf Połośki "Benek" dotychczasowy członek sztabu Brygady, obejmuje dowództwo III plutonu.

7. Brygada "Wilhelma" nie brała udziału w Akcji „Ostra Brama”, to jest w walkach o Wilno. Na skutek braku łączności ze Sztabem Okręgu, dochodzących bardzo często sprzecznych, informacji o sytuacji militarnej i politycznej przy współdziałaniach z wojskami sowieckimi, a których stanowisko w stosunku do oddziałów Armii Krajowej było bardzo różne, od ścisłej współpracy i wspólnych działań bojowych, do prób rozbijania. Komendant "Wilhelm" na rozkaz kpt. Jerzego Bronikowskiego "Czarny Jan", rozformowuje 7. Brygadę, z rozkazem przejścia do konspiracji i oczekiwania na nowe rozkazy.

Przejście do konspiracji 7. Brygady nastąpiło 9 lipca 1944 r. rano, a już 10 lipca na rozkaz nowo mianowanego Dowódcy I Zgrupowania mjr. Aleksandra Wasilewskiego "Olesiński", za pośrednictwem siatki łączności i wywiadu zarządzone ponowne stawienie się na miejsce zbiórki w Sorok Tatarach i Skorbucianach, wszystkich żołnierzy wraz z siatką konspiracyjną.

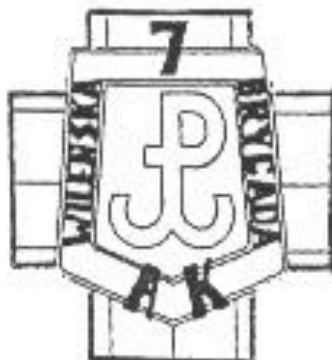
Zaginięcie Dowódcy Oddziału Partyzanckiego por. "Gozdawy", powoduje że część żołnierzy tego Oddziału zgłasza się do 7 Brygady.

Następuje następna reorganizacja, podział na plutony z dotychczasowymi dowódcami, lecz z inną od dotychczasowej obsadą osobową poszczególnych drużyn, formowanych w miarę zgłaszających się żołnierzy. Ogromny napływ ochotników w większości nie uzbrojonych i nie przeszkolonych, powoduje konieczność powoływania nowych plutonów pod dowództwem zgłaszających się oficerów, dotychczas działających w konspiracji 1, 2 i 3 Ośrodków Dywersyjno Partyzanckich.

Ustalenie stanu osobowego 7. Brygady na dzień po 10 lipca 1944 roku, jest niemożliwy, ze względu na całkowity brak dokumentacji źródłowej, jak i wielu wersji powstałych w okresach późniejszych nie posiadających żadnego uzasadnienia i potwierdzenia.

## 2. Kalendarium działań bojowych

### KALENDARIUM DZIAŁAŃ BOJOWYCH 7-ej B R Y G A D Y por/pułk. Wilhelma Tupikowskiego „W I L H E L M ”



- 02.02.1944 r. Ropieje. Powołanie Oddziału Partyzanckiego, na miejsce działającego na tym terenie oddziału pod dowództwem bosmana Jana Czerwińskiego ps. „Żuk”. Komendę objął por. Wilhelm Tupikowski ps. „Wilhelm”.
- Do połowy
- 03.1944 r. Organizacja terenu, organizacja służb i siatki konspiracyjnej, ćwiczenia wojskowe, potyczki z bandami rabunkowymi z Puszczy Rudnickiej na wezwania ludności.
- 21.03.1944 r. Biała Waka. Rozbrojenie Oddziału holendrów z Organizacji Todt, nadzorującego Zakład Przeróbki Torfu, jako obóz pracy. Akcja przygotowana przez wywiad 7 Brygady. Przeprowadzona z kompanią 3. Brygady por. „Szczerbca”.
- 27.03.1944 r. Kiewliszki. Próba rozbrojenia policjantów litewskich. Na skutek nie poddania się w podjętej walce zginęli.
- 30.03.1944 r. Nowe Troki. Osłona od strony Landwarowa, akcji zdobywania miasta przeprowadzonej przez 3. Brygadę por. „Szczerbca”.
- 05.04.1944 r. Czarny Bór. Akcja na pociąg pasażerski przewożący policję litewską i żołnierzy niemieckich.
- 12.04.1944 r. Skorbuciany. Odparcie ataku wojsk niemieckich atakujących miejsce postoju Brygady.
- Do końca
- 04.1944 r. Marcele, Popiszki, Rudniki, Zwierzyniec, Jurgielany. Obrona ludności tych wsi przed rabunkami band z Puszczy Rudnickiej Akcje na wezwania ludności tych wsi.
- 09.05.1944 r. Majątek Landwarów. Nie udana akcja rekwizycyjna po konie dla drużyny zwiadu.
- 12.05.1944 r. Majątek Bosadzka. Akcja rekwizycyjna po konie dla drużyny zwiadu.
- 14.05.1944 r. Majątek Porubanek. Akcja rekwizycyjna po konie dla drużyny zwiadu.

- 16.05.1944 r. Majątek Soleniki. Rozbrojenie oddziału wojska niemieckiego, stacjonującego w majątku.
- 30.05.1944 r. Wielkie Pole. Atak na bunkry ochrony mostu kolejowego na linii kolejowej Wilno – Jaszuny. Zniszczenie bunkrów i koszar załogi.
- 08.06.1944 r. Połuknia. Nie udana akcja zdobycia bunkrów drogowych z załogą niemiecką.
- 19.06.1944 r. Jaszuny. Akcja rekwizycyjna do magazynu niemieckiego bomb lotniczych. Akcja wspólna z Oddziałem Partyzanckim por. „Frycza”.
- Do końca
- 06.1944 r. Akcje i zasadzki na drogach i szosach przechodzących przez teren działań Brygady na kolumny samochodowe wojsk niemieckich.
- 03.07.1944 r. Porubanek. Nie udana akcja na majątek celem rozbrojenia stacjonującego tam dużego oddziału wojsk niemieckich.
- 08.07.1944 r. Chazbiejowecze. Akcja na szosie przeciwko kolumnie samochodowej z obsadą niemieckiego pociągu zaporowego.
- 10.07.1977 r. Okolice Rudziszek. Demobilizacja Brygady na rozkaz Dowódcy I Zgrupowania Armii Krajowej mjra „Pohoreckiego” i polecenie przejścia do konspiracji.
- 11.07.1944 r. Sorok Tatary, Skorbuciany. Ponowna mobilizacja oraz powołanie do Brygady żołnierzy konspiracji z Ośrodków Dywersyjno Partyzanckich: Landwarów, Ropieje i Jurgielany.
- 18.07.1944 r. Piłokańce. Okrążenie przez wojska NKWD żołnierzy Brygady, rozbrojenie, aresztowanie i pod konwojem odprowadzenie do obozu w Miednikach Królewskich.
- 28.07.1944 r. Przeprowadzenie pod konwojem wojsk NKWD do stacji kolejowej Kiena. Załadowanie do wagonów towarowych, z zadrutowanymi oknami i wywiezienie do Kaługi (ZSRR).
- 05.08.1944 r. Przyjazd do Kaługi, rozładowanie i rozpoczęcie gehenny łagierniczej.



### 3. Życiorys Komendanta.

#### ŻYCIORYS KOMENDANTA

##### 7. BRYGADY

Por. płk WILHELMA TUPIKOWSKIEGO

ps. „WILHELM”

Urodził się 14.09.1912 r. w Wilnie. Ukończył gimnazjum im. Juliusza Słowackiego uzyskując maturę w roku w 1930 r. Rozpoczął studia na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, które przerwał wstępując do Szkoły Podchorążych Piechoty w Ostrowi Komorowie. Szkołę ukończył w stopniu podporucznika jako jeden z prymusów w roku 1934. Skierowany został do służby stałej w 6 pułku piechoty Legionów w Wilnie. W 1939 otrzymał awans na stopień porucznika i został dowódcą kompanii. W wojnie 1939 roku brał udział jako dowódca kompanii, a następnie batalionu. 13.09.1939 zostaje ranny pod Kałuszynem, będąc w szpitalu uniknął niewoli i po zaleczeniu ran przedostał się do Wilna. Na początku 1940 r. został zaprzysiężony w Związku Walki Zbrojnej i działał w Kołach Pułkowych, następnie w Garnizonie miasta Wilna Dzielnica Antokol, jako instruktor wyszkolenia. Na rozkaz Komendy Okręgu Wileńskiego Armii Krajowej, 02.02.1944 r. obejmuje dowództwo nowo powoływanego Oddziału Partyzanckiego bosmana Jana Czerwińskiego ps. „Żuk”, który następnie został przemianowany na 7 Brygadę. Brygada otrzymała rozkaz nie opuszczania południowych skrajów Puszczy Rudnickiej, tym samym stanowić osłonę ludności tam mieszkającej od napaści i rabunków band sowiecko - żydowskich, które miały w tej puszczy swoje bazy. Jednocześnie teren ten był przewidziany na miejsce koncentracji Oddziałów Armii Krajowej przed i w okresie akcji „Ostra Brama”. Zwolniony przez Komendanta Okręgu od obecności na odprawie oficerów w Boguszach nie został tam aresztowany. Razem z żołnierzami dowodzonej Brygady został rozbrojony i aresztowany przez wojska NKWD dnia 18.07.1944 r. i osadzony w Miednikach Królewskich, skąd na skutek ujawnionych poszukiwań przez NKWD, imiennie jego, zdołał przy pomocy siatki konspiracyjnej i swoich podkomendnych zbiec z tego obozu. Podjął działalność w odtwarzających się strukturach Komendy Armii Krajowej Okręgu Wileńskiego jako inspektor. Zagrożony aresztowaniem na inne nazwisko otrzymał dokumenty ewakuacyjne i wyjechał do Kraju w styczniu 1945 r. Wstąpił do Wojska Polskiego i brał udział w wojnie z Niemcami. Po otrzymaniu awansu na stopień kapitana w 1945 r. został dowódcą kompanii, następnie batalionu 7 pułku piechoty w 3 dywizji piechoty. 22.04.1945 r. został ranny w walkach pod Bisenthal koło Berlina. Do rezerwy przeszedł w 1953 r. Zmarł w styczniu 1999 r. w Poznaniu i tam został pochowany.

Odznaczenia : Krzyż Orderu Virtuti Militari 5 kl.

Krzyż Walecznych.

#### 4. Organizacja Brygady

1. Komendant Brygady - por Wilhelm Tupikowski „Wilhelm”.
2. Z-ca Komendanta Brygady - por. Wiesław Makowski „Wacław”.
3. Oficer do Spraw dywersji kolejowej - por. Adolf Połośki „Benek”.
4. Adiutant i Szef Brygady - bosman Jan Czerwiński „Żuk”.
5. Dowódca 1 plutonu - por. Eugeniusz Szymaniak „Poraj”.
6. Dowódca 2 plutonu - por. Aleksander Dukszto „Wicher”.



Komendant 7. Brygady  
por. Wilhelm Tupikowski  
„Wilhelm”.



Z-ca Komendanta Brygady  
do spraw operacyjnych  
por. Wiesław Makowski  
"Wacław" Zginął 1.06.1944



Dowódca I plutonu  
por. Eugeniusz Szymaniak  
„Poraj”



Dowódca II plutonu  
por. Aleksander Dukszto  
„Wicher”



Dowódca III plutonu  
plut. pchor. Jerzy Dzierżyński  
„Szczęsny”



Adiutant Komendanta  
szef Brygady  
bosman Jan Czerwiński  
„Żuk”



Oficer do sprawa dywersji kolejowej  
por. Adolf Połński „Benek”

## 5. Zdjęcia Brygadowe



Armia Krajowa. Okręg Wileński. 7. Brygada por. „Wilhelma”. Terniany czerwiec 1944 r. żandarmeria brygadowa. Od lewej: Edward Kozakiewicz „Mały”, Edward Poczepowicz „War”, Józef Stępniaak „Żywczyk”, Franciszek Kucha, leżą Jerzy Eberhardt „Grot” NN.



Zwierzyniec czerwiec 1944 r. Stoją od lewej : Józef Horczak "Jeleń", Karol Kosiński "Luś", Jerzy Dzierżyński "Szczęsny", NN "Olsza", Edward Lasmanowicz "Wilson", Franciszek Siemaszko "Strażak".



Skorbuciany czerwiec 1944 r. 8 drużyna III pluton. Stoją od lewej : Zygmunt Komar "Żuraw", NN, Michał Stankiewicz "Michał", Jerzy Dzierżyński "Szczęsny", Eugeniusz Ihnatowicz "Marchoń", Antoni Minkowski "Andy", Henryk Mackiewicz "Gryf", leżący Kazimierz Michałowski "Okularnik".



Armia Krajowa. Okręg Wileński. 7. Brygada por. Wilhelma. Skorbuciany czerwiec 1944 r.  
Żandarmeria brygadowa i drużyna gospodarcza. Stoją od lewej : Edward Kozakiewicz "Mały",  
Aleksander Dobrowolski, st. wach. Bolesław Kruszewski , NN, siedzą Czesław Pankiewicz  
"Kaczor", Franciszek Kucha, NN.





Armia Krajowa. Okręg Wileński. 7. Brygada por. Wilhelma. Od lewej: pchor. Leonard Dubowik "Wron" "Lis", Rajmund Wojniłło, Zbigniew Jakimowicz, Mieczysław Żylis, Witold Butkiewicz "Kajtek", Henryk Żylis, Tadeusz Goworowski, Romuald Podbereski "Lesław", NN, ppor. Leon Nagrabecki.





Skorbuciany lipiec 1944, Żołnierze 3 plutonu.  
Od lewej Franciszek Siemaszko „Strażak”.



Surok Tatars lipiec 1944. Po dołączeniu żołnierzy z Oddziału por. „Gozdawy do 7. Brygady. Od lewej stoją: Stanisław Lenartowicz, Kazimierz Kozakiewicz „Jontek”, Edward Kozakiewicz „Mały”, Henryk Piotrowski „Grom”, Henryk Kozłowski, Leonard Dubowik „Wron” „Lis”, Stanisław Wroński, Konstanty Zielonkowski „Mały”, Zygmunt Komar „Żuraw”, Jan Lewkowicz, NN, NN, Mieczysław Mieczkowski „Krokodyl”. Klęczą lub siedzą: Stanisław Białożył „Brom”, Michał Stankiewicz „Szczupak”, Leon Lisatowicz, Henryk Dzikiewicz.



Dowództwo 3 plutonu. Stoją od lewej: dowódca 8 drużyny Eugeniusz Ignatowicz „Marchoń”, dowódca 9 drużyny Władysław Bryl „Strzała”, dowódca 7 drużyny Ewald Kroll „Konieczny” „Karlik”, dowódca 3 plutonu plut. pchor. Jerzy Dzierżyński „Szczęsny”.



Tablica epitafijna obecnie znajdująca się  
w Bazylice Mariackiej w kaplicy Św. Barbary w Gdańsku.  
Odsłonięta i poświęcona dnia 9 maja 1987 roku.





Replika tablicy epitafijnej Brygady odsłonięta i poświęcona w kościele pod wezwaniem Matki Boskiej Ostrobramskiej w Szczecinie – Żelechowo w dniu 03.09.1997 r.



Skorbuciany rejon wileński Republika Litewska.

Cmentarz poległych, zamordowanych i zaginionych żołnierzy 7. Brygady. Wybudowany ze składek koleżeńskich żyjących żołnierzy Brygady, wg projektu Janusza Bohdanowicza „Czortek”, wyświęcony przez ks. biskupa Zbigniewa Kraszewskiego dnia 17 lipca 1991 r.

Remont kapitalny przeprowadzono w 2003 r.